

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

והוא בעל אופן רוצה להחזיר, אומר הלוח למלוח, אעפ"כ, אז מותר למלוח לקבל ממנו את הכסף בחזרה. וזה הדין שנזכר במשנה ח'. כעת נאמר דין נוסף במשנה ט', שמי שמחזיר חוב בשביעית הגם שאינו חייב, והמלוח אמר לו משמט אני, והלוח אמר אעפ"כ, רוח חכמים נוחה הימנו.

הרי שהסדר הוא, שבתחילה בא הלוח לפרוע חובו, כעת אומר לו המלוח משמט אני. ואם בכל אופן הלוח אומר אעפ"כ רוצה לתת, אז רוח חכמים נוחה הימנו.

אולם כשמעיינים ברמב"ם נראה ששינה הסדר והתחיל אם המחזיר חוב שעברה עליו השביעית שרוח חכמים נוחה הימנו. ואז הביא את הדין שהמלוח אומר משמט אני וכבר נפטרת, ואז הלוח אומר לו אעפ"כ אני רוצה שתקבל. ויש לעיין מדוע הרמב"ם שינה את הסדר הדברים והקדים להביא את החלק שרוח חכמים נוחה הימנו עוד לפני שהזכיר את כל ענין אמירת המלוח משמט אני ואמירת הלוח אעפ"כ.

בס"ד מצאתי במעשה רוקח על הרמב"ם שנראה שעומד בזה וכתב וז"ל "כל המחזיר חוב וכו' מדברי רבינו משמע דאם החזירו לבד אף שלא אמר אעפ"כ רוח חכמים נוחה הימנו, אמנם הר"ש והרע"ב פ' דהיינו כשאומר אעפ"כ. ונראה דיש לדקדק כן מדברי רבה פרק השולח דקאמר ותלי ליה עד דאמר הכי ותו מדברי רבה דמסיק התם בההיא עובדא לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן מעיקרא ופ' רש"י דהו"ל אעפ"כ ע"כ. ולפי"ז גם דבר רבינו יש לנו לפרשם כן ומ"ש אמר ליה אעפ"כ לאו דהוי רשות קאמר אלא לאשמעינן חילוקי הדין דאם אמר תיכף הנה מה טוב ואם לאו מסבב עמו בדברים, ולעולם דתיבת אעפ"כ מהני בכל גווני ודלא כהלחם יהודה ז"ל ע"ש".

מצאתי עוד בחוט שני עמוד תמד' שכתב וז"ל "כל המחזיר חוב וכו' מסדרא דהרמב"ם נראה שעליו מוטל להחזיר בכל גווני אלא דחבירו צריך לומר משמט אני, וצ"ע אם הדין כן, דלכאורה עובר על לפני עור ובאמת בשו"ע נקט בסדר אחר".

השו"ע בחו"מ סימן סז' סעיף לו כתב, "המחזיר חוב שעברה עליו שביעית אמר לו המלוח משמט אני וכבר נפטרת ממני אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו וכו'". הרי שהזכיר כסדר השו"ע, רק שלא הזכיר את החלק של מי שמחזיר רוח חכמים נוחה הימנו.

רוח חכמים נוחה הימנו.

במחזיר חוב ששביעית משמטת שרוח חכמים נוחה הימנו, העיר **במשנה ראשונה** במשנה ט' שצריך טעם נהי דלא עביד איסורא מ"מ מאי מצוה איכא שרוח חכמים נוחה הימנו, ושמא כדי שלא ימנעו מלהלוות אי נמי כיון שהקילה התורה שאם אמר אעפ"כ

לעילוי נשמת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל גלב"ע שושן פורים ט"ו אדר ב' תשפ"ב

תוכן הענינים¹

- הלכה כח. 1
עיון בסדר הרמב"ם ששינה את סדר הדינים מסדר המשנה. 1
רוח חכמים נוחה הימנו. 1
להחזיר המעות משום רוח חכמים נוחה הימנו או צדקה לפניו למי יתן. 2
האם אמירת המלוח משמט אני נלמד מקרא זה דבר השמיטה. 2
עיון בדעת הרמב"ם שלא הזכיר כלל קרא זה דבר השמיטה. 3
באמירת המלוח משמט אני וכבר נפטרת ממני. 4
אמירת משמט אני ופושט ידו לקבל המעות. 4
אם אמירת משמט אני לעיכובא להפקיע החוב, במחלוקת היראים ושאר הראשונים. 4
גביית המלוח החוב שלא כדין, וחוזרים בתשובה. 4
גביית צ'ק למחרת ראש השנה מחשבון של חילוני. 5
אם אפשר להציל אינם שומרי תורה ומצוות שגובים שלא כדין ע"י עשיית פרוזבול עבורם מדין זכין. 6
לוח שרוצה בכל אופן להחזיר המעות, שלא יחזיר מדין פרעון. 6
מלוח שאמר משמט אני והלוח החזיר לו החוב, אינו יכול לגבות ממשעבדים. 7
מעשר כספים ע"י שמיטת כספים וכשאומר משמט אני. 7
ריבית מאוחרת בהחזרת המעות כשאומר אעפ"כ, ונפק"מ ברוצה ליתן לו יותר. 8
להחזיר החוב אחרי שמיטה למודר הנאה. 10
שניים שהלוו זה לזה, אם מקיימים בכך מצות שמיטת כספים. 10
- הלכה כט. 10
אם המלוח יכול לכפות הלוח להחזיר לו החוב. 10
משמט אני ומנהל בנק שאומר אעפ"כ. 12

הלכה כח. ²

עיון בסדר הרמב"ם ששינה את סדר הדינים מסדר המשנה.

כתב הרמב"ם "כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו וצריך לומר למחזיר משמט אני וכבר נפטרת ממני אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו וכו'".

המקור של דברי הרמב"ם הוא מפרק י' משנה ט' - י המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו". אבל לפני כן יש משנה נוספת (משנה ח') ושם נאמר הדין "המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני. אמר לו אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר וכו'".

מבואר במשנה שסדר הדינים הוא, מי שבא להחזיר חוב אחר שביעית למלוח, באופן שהשביעית משמטת את ההלוואה, צריך לומר לו המלוח משמט אני. ואם אמר לו הלוח אעפ"כ דהיינו שהלוח יודע שהשביעית משמטת את ההלוואה ולא חייב להחזיר,

² הלכה א' והלכה כח לכאורה קשורים זה בזה, ויש דברים שחוזרים על עצמם בשני המקומות. והארכנו בהלכה א' בענין אמירת המלוח משמט אני.

¹ יש אפשרות לקבל אי"ה את הגיליון במייל-036164702A@gmail.com

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

המלוה במקום שאין נוהגים לכתוב פרוזבול, מעיקר הדין אין הלוה צריך לשאול את המלוה אם כתב פרוזבול, אלא רשאי להמתין עד שיתבענו, ואם הוא ממקום שנוהגים לכתוב פרוזבול צריך להקדים ולשאול אותו, ואם כתב פרוזבול יפרענו מיד.

האם אמירת המלוה משמט אני נלמד מקרא וזה דבר השמיטה.

במשנה בשביעית פ"י משנה ח' תנן "המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני אמר לו אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה". ויש לעיין על מה התנא של המשנה הביא את הפסוק "וזה דבר השמיטה". בפשטות נראה שזה על הסיפא שאחרי שהלוה אומר אעפ"כ מותר למלוה לקבל ממנו, וזה דבר השמיטה. כי התנא הביא את הפסוק רק בסוף אחרי דברי הלוה, ולא ברישא בדברי המלוה משמט אני.

בגמ' בגיטין לז' ע"ב מובא גם הדין של המשנה "המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו שנאמר וזה דבר השמיטה". **וכתב רש"י** בד"ה "שנאמר וזה דבר השמיטה צריך לומר דיבור של שמיטה". מובא ברש"י שהפסוק וזה דבר השמיטה בא להורות על המצוה של המלוה לומר משמט אני.

אולם הר"ש כתב כאן על המשנה "וזה דבר כלומר דיבור בעלמא ומדכתיב וזה דריש דאין צריך לומר אלא דיבור אחד וכו'". הר"ש לא הזכיר את הפסוק כמקור לאמירת המלוה משמט אני, אלא רק שדי לומר פעם אחת משמט אני.

במלאכת שלמה כאן במשנה כתב וז"ל "שנאמר וזה דבר השמיטה ממלת וזה דרשינן דאין צריך אלא דבור ראשון וכו' אבל רש"י ז"ל פירש שם פרק השולח שנאמר וזה דבר השמיטה צריך לומר דבור של שמיטה ע"כ, ולפי"ז ארישא מהדר כמו שכתב הר"ן ז"ל שם פרק השולח". וכוונתו שיש כאן מחלוקת רש"י והר"ש מה לומדים מהפסוק וזה דבר השמיטה, שלפי רש"י זה מקור לאמירת המלוה משמט אני, ואילו לפי הר"ש לומדים רק שהמלוה אומר פעם אחת בתחילה משמט אני ולא צריך לומר פעמיים.

הטור בחו"מ סימן סז' סעיף לה' כתב, "המחזיר חוב שעבר עליו שביעית צריך שיאמר לו המלוה משמט אני ואם אמר לו הלוה אעפ"כ אני רוצה ליתנו לך יכול לקבלו מיד ואין צריך לסרב יותר וכו'", ולא הזכיר שום פסוק.

הב"ח בס"ק לה' מביא את כל המשנה המחזיר חוב וכו' וזה דבר השמיטה. וכתב "ומפירוש רש"י בפרק השולח מבואר דהאי שנאמר וזה דבר השמיטה ארישא קא מהדר דצריך שיאמר דבור של שמיטה אבל מדברי הרא"ש לשם מבואר דאסיפא קא מהדר דכיון שאומר לו פעם אחת משמט אני יצא ידי חובת שמיטה ואין

מותר, מוכח מזה דעיקר מצות השמטת כספים אינה אלא שלא יגוש המלוה, וכ"כ הרמב"ם בחיבורו שאם אמר אעפ"כ יקבל שנאמר לא יגוש והרי לא נגש, וכשאין נגישה הדר ה"ל מצוה כשאר פריעת חוב.

במלאכת שלמה כתב, רוח חכמים נוחה הימנו ליהנות מממון אחרים וע"ש עוד.

בדרך אמונה ס"ק קנח' כתב, רוח חכמה וחסידות בקרבו שאין רוצה להנות מממון אחרים. וציין בציון ההלכה ס"ק ששה' למלאכת שלמה ושכן כתב בעיטור.

עוד הביא בדרך אמונה שלא ימנעו מלהלוות ובציון ההלכה ס"ק שסו' שהעידו שמרן החזו"א החזיר לאחד חוב אחר שביעית ואמר משמט אני ונטל מרן המעות בחזרה ולא אמר לו אעפ"כ כי הכיר בו שרצונו לקיים מצות שמיטת כספים.

עוד כתב בדרך אמונה, ויש אומרים שאם לא החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו ויש חולקים. וכל זה כשאומר לו אעפ"כ ובמתנה אני נותן לך כדמסיק רבינו.

הגאון ר' שריאל רזנברג שליט"א בשיעורי תורה על שביעית עמוד קפז' על המשנה שרוח חכמים נוחה הימנו כתב דרבותא אשמועינן מתני' בהא דרוח חכמים נוחה הימנו, דלא אמרינן דנראה כמבעט ח"ו במצות התורה של שמיטת כספים, ומתנהג כאילו ח"ו אין מצוה כזו, אלא אדרבה רוח חכמים נוחה הימנו בדבר זה. וטעם הדבר לא נתברר לו, ובשמיטת קרקע לא אשכחן כה"ג שתהא רוח חכמים נוחה ממי שאינו מקלט פירות בשדה אחרים. וכתב שלשיטת הרא"ש דלאו דלא יגוש כבר קיים מתחילת שנת השביעית, א"כ היה אפשר לומר דמתני' דייקא במחזיר חוב בשביעית שעדיין לא עברה עליו השביעית ולא נשמט החוב אלא שהמלוה אסור לנגשו, ואם הולך ופרוע למלוה מבלי תביעה אזי רוח חכמים נוחה הימנו.

בשיח התורה ח"ג עמוד ס' מביא ששאל לרבינו **הגר"ח קניבסקי זצוק"ל** בהא דאיתא בסוף שביעית דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו איך הדין בשאינו רוצה לשלם, האם יש גם על הערב רוח חכמים נוחה הימנו שישלם. והשיב, כן.³

להחזיר המעות משום רוח חכמים נוחה הימנו או צדקה לפניו למי יתן.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול פרק ד' סוף הערה ד' מביא שאמר לו **הגר"נ קרליץ זצוק"ל** שרוח חכמים נוחה הימנו זו אינה קודמת להעדיפה כשנצרכים לו מעות או ליתנם לצדקה.

עוד הביא בפרק ד' אות ג' בשם הגר"נ קרליץ זצוק"ל, כיון שמעיקר הדין פטור מלשלם ואינה אלא מידה טובה לפרוע, אם

ואם לא ישלם, שאז הערב משלם. וא"כ הערב שילם חוב שלא חייבים הגם שהלוה היה צריך לומר אעפ"כ לקיים רוח חכמים נוחה הימנו. ואין לו זכות לתבוע מהלווה מדוע לא אמרת אעפ"כ.

³ ונראה פשוט שאסור לערב ללכת אח"כ ללווה לומר שילמתי את הכסף שלך, כי גם הלווה שמשלם את החוב, זה לא פרעון חוב שחייב לשלם

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

וכתב בחידושי רבי נחום, דלפי דבריהם נמצא שהוה פשיטא לן מסברא דגם כשהלוה פורעו מעצמו אסור למלוה לקבל את המעות, ומהפסוק ילפינן דבפעם אחת סגי ולאחר שאמר המלוה פעם אחת משמט אני כבר יצא ידי חובת שמיטה ושרי לקבל את דמי הפרעון.

עיון בדעת הרמב"ם שלא הזכיר כלל קרא וזה דבר השמיטה.

כתב הרמב"ם "וצריך המלוה לומר למחזיר משמט אני וכבר נפטרת ממני, אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו שנאמר לא יגוש והרי לא נגש".

מדברי הרמב"ם נראה שאין פסוק שמשם לומדים שהמלוה צריך לומר משמט אני אלא מביא רק פסוק שאם הלוה אומר למלוה אעפ"כ רצוני שתקבל, שאולי עדיין יש איסור למלוה לקבל המעות בחזרה וישאר המעות אצל הלוה, ע"ז מביא הרמב"ם "יקבל ממנו שנאמר לא יגוש והרי לא נגש". שאחרי שהמלוה לא תובע המעות ואמר משמט אני, כעת אם בכל אופן הלוה רוצה להחזיר המעות רשאי המלוה לקבל. כי העיקר שלא לא תובע. ולא נזכר שיש פסוק שמשם לומדים על אמירת משמט אני. וגם לא הביא פסוק שצריך לומר משמט אני רק פעם אחת. ויש לעיין מדוע הזכיר פסוק לא יגוש שלא נזכר כלל במשנה שהביאו וזה דבר השמיטה.

בפירוש הגרי"ף פערלא על הרס"ג בספר המצוות עשה סא' עומד מדוע הרס"ג לא מנה עשה דשמיטת כספים, וכתב לבאר "דכל מצוה שיש בה עשה ולא תעשה אין דרכו ז"ל למנות אלא או העשה בלבד או הלאו בלבד, אם לא כשיש בזה מה שאין בזה ויש בזה מה שאין בזה, והלכך כיון שמנה לקמן במנין הלאוין לאו דלא יגוש את רעהו וגו' לא הוצרך עוד למנות העשה, ובפרט דהלאו כולל יותר דאפילו לתבוע אסור, משא"כ העשה אינו עובר אלא בגביית החוב, ולכאורה היה נראה דכשמחזיר לו הלוה חוב שעברה עליו שביעית מדעתו, בלא שום תביעה מצד המלוה אע"פ שצריך המלוה לומר לו משמט אני ולא אמר אלא קבל המעות בשתיקה, אינו עובר בלאו דלא יגוש אבל עובר בעשה כדדרשינן מקרא דזה דבר השמיטה שצריך לומר משמט אני כדתנן המחזיר חוב בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו שנאמר וזה דבר השמיטה ומייתי לה בגיטין ע"ש. וא"כ יש בעשה זו מה שאין בחאו, וא"כ היה צריך למנות העשה אע"פ שמנה הלאו אפילו לפי דרכו של רבינו הגאון ז"ל.

אלא דהרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שמיטה ויובל כתב וז"ל וצריך המלוה לומר משמט אני וכבר נפטרת ממני אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו שנאמר לא יגוש והרי לא נגש וכו' עכ"ל. הרי מבואר דס"ל דעיקר הד' מילתא מקרא דלא יגוש הוא דנפקא לן, דכל שלא אמר משמט אני וכבר נפטרת ממנו הרי הוא עובר בקבלת החוב משום לאו דלא יגוש, דהוה ליה כאילו תבעו כיון שמקבל החוב בתורת פרעון מה שנתחייב לו והא דדריש לה במתניתין מקרא דוזה דבר השמיטה לאו משום דעיקר חיובא לומר

צריך לסרב יותר ומפיק ליה מוזה דבר השמיטה דלשון וזה לא משמע אלא דיבור זה כלומר דיבור אחד בלבד סגי וכן פירש הר"ש בפירושו המשניות גם הר"ן הביאו וכו'.

בהערות למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על גיטין עמוד קמז' מעיר בגמ' שם שאם הפסוק וזה דבר השמיטה בא ללמד שהמלוה צריך לומר משמט אני, מדוע במשנה ובגמ' הביאו את הפסוק רק בסיפא אחרי אמירת המלוה אעפ"כ, היה צריך להביא זאת ברישא על הדין שהמלוה צריך לומר משמט אני שנאמר וזה דבר השמיטה. וע"ז הביא את פירוש הר"ש שאין הכא נמי מהפסוק וזה דבר השמיטה לומדים רק שצריך ומר פעם אחת משמט, ואחרי שהלוה אומר אעפ"כ לא צריך עוד פעם לומר משמט אני. וכוונתו שלפי דברי הר"ש אין הכא נמי אין מקור מהפסוק וזה דבר השמיטה על אמירת המלוה משמט אני.

במנחת שלמה על משניות שביעית עמוד רעו' בד"ה ובעיקר דין אמירת משמט אני כתב שצ"ע הרי גם לולי קרא דוזה דבר השמיטה היינו יודעים שצריך לומר לו כדי שלא יכשל באיסור גזל, אך יתכן דאי משום הא הוה סגי בזה שיוודיע לו הדין אבל לא שיאמר לו בפירוש שאף הוא משמט את החוב ודבר זה ילפינן מקרא. **עכ"ד**. לכאורה כל דבריו זה רק אליבא דרש"י שאכן לומדים מהפסוק וזה דבר השמיטה שצריך לומר משמט אני, וע"ז העיר מדוע צריך קרא, אבל לפי הר"ש ושאר הראשונים שלומדים מהפסוק רק שצריך לומר פעם אחת משמט אני ולא על עצם אמירת משמט אני, א"כ לא קשה מה צריך את הפסוק, כיון שעיקר קרא באמת לא בא ללמדנו על אמירת משמט אני, ויש לעיין האם לפי דבריהם צריך לומר משמט אני את החוב או די שיאמר להם הדין ששביעית משמטת כדי שלא יעבור על איסור גזל כשלוקח ממנו הכסף. ועיין בסמוך.

בחידושי רבי נחום פרצוביץ זצ"ל על גיטין עמוד תכט' הביא את דברי רש"י בגיטין שלומדים מקרא וזה דבר השמיטה על אמירת משמט אני, ולא הפסוק מותר למלוה ליקח את דמי הפרעון ואין צריך אמירה כלל. ולכאורה כוונתו דלולא הפסוק קס"ד דבדין שמיטת כספים נאמר רק שאסור למלוה לתבעו ולנוגשו, אבל בכה"ג שהלוה בא מעצמו לשלם מותר למלוה ליקח את המעות בתורת פרעון ואין צריך לומר משמט אני, ובזה אשמועינן הפסוק דגם כשהלוה מעצמו בא לפרוע צריך המלוה לומר לו דיבור של שמיטה.

והביא את התוס' הרא"ש שהקשה על רש"י דמלשון הברייתא משמע דאסיפא קאי, ועוד דהקשה דקרא לאיסורא לא איצטרך דממילא שמעינן דאסור לקבל הימנו דהא כתיב שמוט כל בעל משה ידו, ומהאי טעמא פ"י הרא"ש דהך בבא קאי אסיפא, דלולא הפסוק קס"ד דגם לאחר שאמר המלוה משמט אני אסור לו ליקח את המעות לפרעון חובו, ובזה אשמועינן קרא דלאחר שאמר פעם אחת משמט אני כבר יצא המלוה ידי חובת שמיטה, דאין צריך אלא דיבור אחד ומכאן ואילך מותר ל ולקבל את הפרעון מהלוה בתורת מתנה.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

אם אמירת משמט אני לעיכובא להפקיע החוב, במחלוקת היראים ושאר הראשונים.

הרמב"ם כתב בהלכה א', "מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית שנאמר שמוט כל בעל משה ידו וכו'".

בדרך אמונה שם ס"ק א' דהיינו שלא יתבע ואם מחזיר לו יאמר משמט אני כדלקמן הלכה כח'. ובציון ההלכה ס"ק א' כתב, כן משמע מלשון רבינו דהמצוה מקיים אף אם אין תובעו כלל ואין אומר משמט אני דאל"כ הוה ליה להביא כאן הדין דלקמן הלכה כח' ומכאן משמע ג"כ דרבינו לא סבירא ליה כשיט היראים דלקמן".

עוד כתב שם בס"ק ה', "ודעת היראים דחוב שעברה עליו שביעית אין רשאי הלוה לעכבו אלא ע"פ המלוה שכל זמן שלא השמיטו מלוה חייב לפרוע אלא הלוה מזמין את המלוה לדין ובי"ד יחייבו למלוה לומר משמט אני ואם אין רוצה יכפוהו בי"ד וכו' אבל רוב הראשונים חולקין ע"ז וסבירא להו שהחוב נשמט מאליו בין אם המלוה רוצה ובין אם אינו רוצה וכו'".⁴

גביית המלוה החוב שלא כדיו, וחוזרים בתשובה.

בדרך אמונה בס"ק קס"א' כתב שאם המלוה גבה אותם בעל כורחו צריך להחזיר דהוי גזל.

עוד כתב בביאור ההלכה בד"ה משמיט אני בסופו שאם שלמו את החוב למלוה לפני שהמלוה תבע ולא אמר משמט אני ואח"כ חזר המלוה בתשובה צריך להחזיר את כל המעות דהוה ליה גזל גמור, ויתכן שאין לו ללווה לומר אעפ"כ כיון שהמלוה עבר על איסור ויש לו לתקן האיסור. ומיהו אחר שהחזיר לו המעות יתכן שהלוה יכול ליתן לו במתנה אבל אין בזה ענין של רוח חכמים נוחה הימנו וצ"ע.

במועדי הגר"ח ח"ב עמוד שצה' מביא ששאל **לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל** אם חייב כסף לחילוני ולא עשה פרוזבול אם ישלם לחילוני הכסף, והשיב, לא.

עוד הביא בעמוד שצח', ששאל לרבינו זצוק"ל, בעל תשובה שלא עשה פרוזבול אם צריך להחזיר כל החובות שקיבל שלקח בשמיטה כשלא עשה פרוזבול, והשיב, כן. וע"ש בהערה לעיין בתשובות והנהגות ח"ב סימן תש"ח, ובספר **מעדני אשר** שביעית סימן נד' (בעוד ספרים).

באהלי שביעית גיליון 44 עמוד כד' הביאו שנשאל רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, בעלי תשובה שבשמיטות שעברו לא קיימו מצוות התורה וגבו חובות שנשטמו, האם צריכים להחזיר לכל הלווים את מה שגבו מהם. והשיב, לכאורה צריכים להחזיר אא"כ הלוה יאמר אעפ"כ.

עוד נשאל, מה שהשיב הדר"ג דבעלי התשובה צריכים להחזיר מה שגבו שלא כדיו, האם הוא מדין השבת גזילה, דהגובה עובר על איסור גזילה, או דלמא הטעם דצריכים להחזיר כדי לתקן הלאו

משמט אני ילפינן מהך קרא וכדמשמע באמת מפירוש רש"י בגיטין שם ובשבת קמח ע"ב, ובריטב"א סוף מסכת שביעית.

אלא דבלאו הך קרא הוה סלקא דעת אמינא דאפילו באמירת משמט אני לא סגי להתירו לקבל החוב, וילפינן מהך קרא דבדיבור בעלמא סגי וכן פירשו הרמב"ם והרע"ב והר"ש שם, והר"ש שם הביא שכן מפורש בתוספתא ע"ש. וא"כ כל שלא אמר משמט אני ומקבל החוב מיד המחזיר סתם, משמע ודאי כדעת הרמב"ם ז"ל דקאי בלאו דלא יגוש, וא"כ מצד זה אין שום תוספת בעשה מה שאינו בכלל הלאו וע"ש עוד.

באמירת המלוה משמט אני וכבר נפטרת ממני.

הרמב"ם כתב "וצריך המלוה לומר למחזיר משמיט אני וכבר נפטרת ממני". הרמב"ם כאן הוסיף שמלבד שצריך לומר משמט אני כפי שנוכח במשנה, גם יאמר "וכבר נפטרת ממני". ומילים אלו לא נזכר לא במשנה ולא בגמרא.

בדרך אמונה ס"ק קס"א' כתב "וכבר נפטרת ממני זה אין חייב לומר אלא רבינו מסביר מה הכוונה משמיט אני".

אולי אפשר לבאר בדעת הרמב"ם עפ"י דברי המנחת שלמה לעיל שהקשה מה צריך קרא לומר משמט אני, הרי גם בלי הפסוק יודעים שאסור לו לבקש המעות דאל"כ הוי גזל, אלא שהפסוק בא להפקיע שלא די לומר את הדין שכבר נפטרת אלא שיאמר משמט אני. וא"כ אפשר לומר בדעת הרמב"ם, שעד כמה שאין פסוק שממנו לומדים על אמירת משמט אני, שהרי לא הביא כלל וזה דבר השמיטה, א"כ כוונתו שאין הכא נמי לא צריך לומר משמט אני בפירוש, אלא כוונתו דעיקר הדין הוא שהמלוה יאמר לו כבר נפטרת ממני אחרי שהתורה משמטת ומגלה דעתו שאסור לו לקחת המעות, שדי שגילה לו את הדין, ואז אם יאמר לו הלוה אעפ"כ, יוכל לקבל. נמצא שהתוספת מילים שהזכיר הרמב"ם "וכבר נפטרת ממני", כוונתו שזה לא חלות דין לומר משמט אני, אלא יסוד הדין שלי אסור לתבוע ולקבל ממך המעות כי כבר נפטרת מהחייב ממון.

אמירת משמט אני ופושט ידו לקבל המעות.

הרע"ב מברטנורא והתפארת ישראל כתבו שלא רק שמותר למלוה לקבל המעות בחזרה לאחר שאמר משמט אני והלוה אומר אעפ"כ, אלא מותר למלוה לפשוט ידו לקבל המעות בשעה שאומר משמט אני.

בר"ש לכאורה נראה שהביא ירושלמי בהלכה ג' "דאומר לו משמט אני בשפה הפה והימין פשוטה לקבל".

במנחת שלמה עמוד רע"ו בד"ה ונראה עוד כתב דאין זה שקר ח"ו שאומר משמט אני ופשוט ידו, דאדרבה כך הוא אומר, גזירת הכתוב היא שאני צריך לומר משמט אני, ואעפ"כ מותר לו לגלות מה שבלבי שאני מרוצה מהפרעו, וע"ש עוד.

⁴ עיין עוד אריכות בענין אמירת משמט אני בהלכה א.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

הדין ראוי שיחזירו ללויים את כל החובות שגבו שלא כדין, אך יש מקום לצדד להקל.

ובחזרה הביא שבשו"ת שבט הלוי ל"ט סימן רצא' כתב דדין תקנת השבים הוא דוקא בגזלן מפורסם מפני שעסקו בכך וקשה לפרוש מן האיסור, ודוקא כשבא מעצמו ולא כשצריך לתבעו.

אולם יש להקל כיון דשמיטת כספים בזמן הזה רק דרבנן והיה זה בגדר שוגג גמור שלא ידע כשהיה בעל עבירה ממצוה זו, וגם בד"כ אינו יודע בדיוק למי וכמה חייב לחזיר, יש מקום לצד דבכה"ג לא תיקנו שיעבד שצריך להחזיר מדין חזרת גזל, וע"ש עוד.

הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א בספרו שמיטת כספים כהלכתה פרק ד' אות יב' כתב, אם המלוה אינו שומר מצוות, ובודאי יתבע את החוב לאחר השביעית ויכופ ויאלוץ את הלוה לפרוע את החוב, ישתדל הלוה לפרוע את חובו לפני גמר שנת השמיטה, כדי שלא להכשילו בנגישת החוב לאחר השמיטה.

עוד כתב באות יג', אם לא פרע הלוה את החוב ועברה עליו השמיטה יהדר מיד בתחילת השנה השמינית לבוא מעצמו למלוה וליתן לו את המעות ויפרש לו בפירוש שאינו נותנם לו בפרעון החוב אלא במתנה גמורה.

עוד כתב באות יד', אם כבר תבעו המלוה לאחר השמיטה ישתדל לפרעו בהקדם בכדי שלא לגרום לו שיצטרך לתבעו פעמים נוספות, ויתן את המעות בתורת מתנה גמורה.

עוד כתב באות טו', לדעת הסוברים דיכול אף הלוה לעשות פרוזבול על חובו ראוי שבאופן זה יעשה הלוה לפני ראש השנה פרוזבול בנוסח המובא (בסוף ספרו) בקונטרס הפרוזבול סימן ח'.

עוד כתב באות טז, ויש הסוברים שיכולים אחרים לעשות פרוזבול למלוה בתורת זכין לאדם שלא בפניו, אמנם יש מי שחולק וסובר דוקא לאדם שהוא שומר תורה ומצוות דלגביו נחשב זה לזכות גמור.

ועיין עוד בספרו שם בסוף הספר בשביבי אש סימנים יג - טו מה שהביא תשובות מהגרש"ז אויערבאך ומבעל המשנה הלכות, ומבעל המשנת יוסף אם יש למצוא דרך לפטור את החוזרים בתשובה שגבו מעות הלוואה שלא כדין שלא יצטרכו להחזיר.

גביית צ'ק למחרת ראש השנה מחשבון של חילוני.

בעלון מים חיים שע"י הגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א גיליון 478 מביא נידון במי שיש לו צ'ק לגבות בצום גדליה מחשבון של חילוני, והרי הכסף שנמצא שם הוא חוב הלוואה מהבנק לחילוני (מלווה), והיות שהמלוה לא כתב פרוזבול, א"כ עפ"י דין תורה הבנק פטור מלשלם למלוה, והמלווה עובר על לא יגוש כשהוא תובעם, א"כ החרדי שגובה מהבנק הוא שלוחו של המלווה לעבור באיסור לא יגוש.⁵

דלא יגוש, וכמבואר בספרי דבי רב פר' ראה דאין לוקין עליו לפי שניתן להשבין, והשיב, לכאורה הוא גזלה ממש.

בגיבורי כח עמוד 532 מביא ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, מי שלוה מעות מאחד שאינו שומר תורה ומצוות, והמלוה לא עשה פרוזבול, האם צריך להשיב לו את ההלוואה אחר שנת המיטה, והשיב, לא (אבל אם החזיר משובח).

בחוט שני עמוד תלא' מביא את דברי הרמב"ם בפרק ט' הלכה א' "והתובע חוב שעברה עליו שביעית עובר על לא תעשה שנאמר לא יגוש וכו'", וכתב החוט שני דאיכא ע"כ גם איסור גזל אלא דהכא איכא נמי לאו דלא יגוש, וראיה דאיכא איסור גזל ולא סתם איסור בין אדם למקום, דאם היה סתם דין שמיטה שלא יגבה החוב, לא היה שייך להתנות על מנת שלא תשמטנו בשביעית משום דדבר שבממון תנאו קיים, דאין זה ענין לדבר שבממון.

במשנת הגר"ש על שביעית הביאו דעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, אם לוח מאדם שאינו שומר מצוות שלא עשה פרוזבול והלה תובע את החוב, מותר להחזיר לו ואין בזה לפני עור, ומוטב שיכוין שנותן לו בתורת מתנה.

במנחת שלמה על משניות שביעית עמוד רסא' כתב בנוגע לבעלי תשובה שגבו מלפנים חובות מיד לוויים אע"פ שלא עשו פרוזבול אם חייבים עתה להחזיר כל חובות אלו לבעליהם, לכאורה נראה דכיון שהמלוה הוא עכשיו מוחזק יכול לומרקים ליה כהיראים שהתורה רק מחייבת את המלוה לומר שהוא משמט אבל אין זה כלל אפקעתא דמלכא ואין צריך להחזיר התשלומין. אך כיון שכולם חולקים וסוברים דממילא פקע החוב אפשר דלא מצי לומר קים לי.

אך יתכן דכיון שאם התנה שאתה אל תשמטני בשביעית הרי אין שביעית משמטת, והרי אנו סהדי דבשעת ההלוואה אם היו אומרים לו שהשביעית משמטת ודאי שלא היה מלווה והלוה היה ודאי מסכים ללוות גם על דעת שיהא חייב לפרוע את החוב גם לאחר שביעית, ואולי לענין שלא יתחייבו להחזיר אפשר שסגי בהכי, וע"ש ראייתו לכך.

וגם יתכן דאף שאם אין המלוה חפץ להלוות אלא ע"מ שלא תשמטנו שביעית הרי הוא עבריין אבל עכ"פ מעלים הוא על כספו ולכן כיון שהדבר ידוע שאם היו מזכירים לו ענין שמיטה היה ודאי נוהג כבליעל ולא היה מלווה, א"כ אפילו אם הלוה היה מסרב לפרוע בטענה של שמיטת החוב, אפשר דיש מקום לדון דחשיב למפרע כאילו הלוה גזל ממנו את הכסף וגזילה אינה משמטת כיון שדבר ברור דאדעתא דהכי לא היה מלווה, וע"ש שהאריך בזה וצ"ע.

בתורת הלוי על שביעית עמוד רסט' כתב, כל אלו שלא הקפידו בשמיטות שעברו על קיום מצות השמטות כספים כהלכתה, מעיקר

⁵ יש לעיין בשאלה כאן מי עובר על הלאו של לא יגוש, שהרי בהלכה א' הבאנו מה שכתב הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א שאם תובע

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

מושה (גרטלר) בקיצור הלכות שמיטת כספים פרק יח' עמוד 34 שהביא באות ט' שבספר נחלת אליהו לנה"צ ר' אליהו דושניצר זצ"ל הביא משמיה דהחזו"א שמועיל לעשות פרוזבול מדין זכין אלא דהוסיף שלא מהני אלא למי שניחא ליה בהכי אבל אם הוא רשע לא מהני דאף אם היה יודע לא היה חפץ ואין כאן כלל זכייה. ומאידך הביא שבשו"ת שבט הלוי ח"ז סימן ריח' כתב דמהני. והעיר בקונטרס שם שאולי כל דברי השבט הלוי זה באדם שאינו שונא את המצוות משא"כ באחד שאף אם יודיעוהו יאמר שאינו רוצה, בזה לא מהני וצ"ע. ויש בזה אריכות דברים.

ממילא אולי זה יהי' עוד קולא לומר לחוזרים בתשובה שלא יצטרכו להחזיר הכסף שגבו שלא כדין, לסוברים שמועיל פרוזבול מדין זכין, באופן שאכן נברר שיש בי"ד שעושים עבור החילונים שגובים שלא כדין להצילם מאיסורי גזילה ואיסור לאו דלא יגוש.

לוה שרוצה בכל אופן להחזיר המעות, שלא יחזיר מדין פרעון.

כתב הרמב"ם "אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו שנאמר לא יגוש והרי לא נגש ואל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הם ובמתנה אני נותן לך".

ברמב"ם כאן מבואר שני דינים, א, שהלוה יכול לומר למלוה אע"פ שאמרת משמט אני ואין לך זכות לתבוע החוב, אעפ"כ אני רוצה לשלם לך את הכסף ומותר למלוה לקבל המעות. ב. כשהלוה אומר שרוצה להחזיר המעות, יזהר לא לומר לו שמחזיר זאת בתורת פרעון החוב, אלא כמתנה בעלמא.

המקור של הדין הראשון הוא ממשנה ח' "אמר לו אעפ"כ יקבל ממנו". ולא נזכר כלל במשנה הדין הנוסף שאין לומר שמחזיר בתורת פרעון.

הרע"ב מברטנורא כתב "אמר לו אעפ"כ א"ל הלוה אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך".

התוס' יו"ט מביא שכן כתב גם הר"ש שהלוה אומר לו אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך את החוב. והקשה התוס' יו"ט "ודבר תימה הוא דאם יקבל בפרעון א"כ אינו משמט ומאי מהני שאמר משמט אני ואינו עושה כן. ובגמרא ברייתא כשהוא נותן לו אל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו כן במתנה אני נותן לך ופסקוה הפוסקים עיין בחו"מ סוף סימן סז".

במשנה ראשונה כתב ליישב קושית התוס' יו"ט "ולענ"ד דאפילו אומר אני רוצה לפרוע מותר לקבל ממנו אלא דלרווחא דמילתא הצריכו שיאמר לכתחילה דרך מתנה. ותדע דאם מתנה בשעת הלוואה ואומר ע"מ שלא אשמוט חוב זה מהני ואינו משמט אע"פ שאנו מזכיר לשון מתנה וסתמא משמע פרעון שהרי אומר חוב זה, והוא הדין פרעון דמאי שנא, ולשון אעפ"כ דמתני' נמי סתמא משמע בפרעון נמי סגי דאין לשון מתנה דוקא למה לי קרא דזה דבר דמהיכי תיתי דאינו רשאי ליתן לו במתנה, ומיהו י"ל משום דגבי רבית אף מתנה אסור קמ"ל דהכא מותר, ומ"מ לדינא נראה כדפי".

ולכן יש סוברים שימתין כמה ימים שיש כבר ספק אולי הכניסו את הכסף לחשבון לאחר ראש השנה ומותר לגבותו. **(והגר"נ קרליץ זצ"ל)**. ויש סוברים שכיון שהבנק מנוהל רק עפ"י בית משפט, ואם הלווה יגיד להם שפטורים מלשלם, הם יאמרו אעפ"כ תיקחו את הכסף (וכמו כן כשאומרים להם שלא רוצים לגבות מהם רבית הם לא לוקחים הכסף לעצמם), לכן לא שייך בזה איסור גבייה (וכמו שאמרו אעפ"כ כמבואר במשנה סוף שביעית). **(והגרא"ל שטינמן זצ"ל)**.

וכל זה אם זמן הצ'ק הוא לאחר ראש השנה, לאחר שהמלווה כתב הפרוזבול, אבל אם זמן הצ'ק הוא לפני ראש השנה, הבנק משועבד למלווה החרדי מדין שיעבודא דר' נתן, א"כ שמא הפרוזבול של המלווה מהני גם לבנק, ויכול לגבות חוב זה. **עכ"ד**.

במשנת הגרי"ש על שביעית עמוד קנח' הביאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, מי שמחזיק צ'ק ועשה פרוזבול, ואילו נותן הצ'ק לא עשה פרוזבול, יכול מחזיק הצ'ק לגבות את הצ'ק מיד לאחר ר"ה ואינו צריך להמתין שיופקד כסף חדש לאחר ר"ה בחשבון של בעל הצ'ק. ובהערה ביארו, שאעפ"י שלכאורה לדעת הסוברים שצ'ק אינו נחשב שטר חוב אלא הוראה לבנק לפרוע מכספו של בעל הצ'ק, לא מועיל הפרוזבול של מחזיק הצ'ק לענין לגבות מהבנק שהרי כספו של בעל החשבון נשמט מכיון שהוא לא עשה פרוזבול, מ"מ אמר מרן זצ"ל שמועיל הפרוזבול של מחזיק הצ'ק מכיון שההרשאה לגבות צ'ק זה כוללת גם הרשאה לעשות פרוזבול שהוא צורך הגביה, והרי זה נכלל בלשון "חובותי" שהרי החוב מיועד אליו. ועוד שכאשר בעל החשבון חייב למחזיק הצ'ק הרי גם הבנק משועבד אליו בשעבודא דר"ה, ויכול לכתוב פרוזבול על שעבוד זה, ע"כ.

ואם הפרוזבולים של מקבל הצ'ק ושל בעל החשבון נעשו קודם שבעל החשבון הפקיד את הכסף בבנק, דעת הגרי"ש זצוק"ל שלא יגבה את הצ'ק מכסף זה שהיה מופקד בר"ה, אלא ימתין עד שיופקד כסף אחר לאחר ר"ה ויגבה ממנו.

אם אפשר להציל אינם שומרי תורה ומצוות שגובים שלא כדין ע"י עשיית פרוזבול עבורם מדין זכין.

יש לדון באותם חוזרים בתשובה שגבו במשך השמיטות מעות שלא כדין מכל מיני לוויים, שלכאורה עוברים על איסור גזל אחרי שהשביעית משמטת, יש מקום לעיין האם יכלו לעשות עבורם פרוזבול מדין זכין להציל כל אלו שגובים שלא כדין, ע"י שאיזה רב או בי"ד וכדומה יכתבו פרוזבול עבורם ואז יהי' מותר להם לגבות המעות מדין, ככל ישראל שגובים אחרי עשיית פרוזבול, ויש בזה משום הצלתם מאיסור גזל. וזה יעזור שאח"כ כשיחזרו בתשובה בס"ד, לא יהי' להם חששות שגזלו מעות שלא כדין, כי יאמרו להם שמסתמא מישהו שיזכה עבורם פרוזבול.

אלא שיש בזה נידון גדול בפוסקים האם אפשר לעשות פרוזבול מדין זכין, וראיתי בחוברת של אחד מבני החבורה בכלל הליכות

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

להקנאת הלוח. ולפי"ז יש לומר שזוהי גופא כוונת הברייתא דאל
יאמר בחובי אני נותן לך אלא במתנה אני נותן לך, רצה לומר
דבחוב שעברה עליו שביעית אסור למלוה ליטול את הממון בתורת
גוביינא ובעי' להקנאת הלוח, דאע"ג שעצם החוב עודנו קיים והלוח
נותן למלוה את שלו, מ"מ מדיני השמיטה אסור למלוה ליטול את
המעוה בתורת גוביינא, ובעי' שהלוח יקנה לו את הממון בתורת
הקנאה, וזהו שאמרו בברייתא דהלוח צריך ליתן למלוה את הממון
בתורת מתנה.

ולפי"ז אתא שפיר הקושיא היאך אפשר לומר דאסור למלוה ליקח
מתנה מהלוח קודם אמירת משמט אני, וכמו כן היאך ס"ד לשיטת
הר"ש דגם לאחר אמירת משמט אני אסור למלוה לקבל את דמי
הפרעון מהלוח בתורת מתנה, דכיון שנתבאר דעצם המעוה הם דמי
החוב ולא מתנה שפיר י"ל דאסור למלוה לקבלם הימנו, ומהאי
טעמא אסור לו ליקח את הדמים קודם שאמר משמט אני. וכעין זה
יש לומר בדעת הר"ש וסיעתו דמהאי טעמא הוה ס"ד דאסור
למלוה ליקח א הדמים גם לאחר אמירת משמט אני, אלא דמקרא
דזיה דבר השמיטה ילפי' דלאחר שהמלוה אמר לו דיבור של
שמיטה כבר יצא המלוה ידי חובת שמיטה ומכאן ואילך שרי לקבל
הימנו.

מלוה שאמר משמט אני והלוח החזיר לו החוב, אינו יכול לגבות ממשועבדים.

במנחת שלמה עמוד רע"ו כתב שאחרי שהלוח אומר אעפ"כ, הרי
הוא נותן לו מתנה שהרי החוב כבר נפקע בסוף שנת השמיטה והוה
כהתחייבות חדשה. וגם לדעת היראים שלא פקע החוב ממילא,
מ"מ לאחר שאמר לו משמט אני כבר פקע החוב ואמירתו אעפ"כ
הוי כעין מתנה, וכיון שכן נראה פשוט דאינו טורף חוב זה
ממשעבדי, כי לאו כל כמיניה דהלוח להפסיד את הלקוחות.
וכמו כן אם יש לו חוב חדש שלא שמטו שביעית חייב לפרועו
תחלה, כיון שחוב זה שעברה עליו שביעית הרי הוא כמתנה.
אלא דהוסיף דנראה ברור שאין זה ממש מתנה גמורה אלא שיש
עליו עוד קצת חיוב לשלם, וראיתו מהדין שמוותר למלוה לכופו
שיאמר אעפ"כ, ועיין בזה בהלכה כט'.

מעשר כספים ע"י שמיטת כספים וכשאומר משמט אני.

**בעלון מיים חיים גליון 478 שע"י הגאון ר' יהודה אריה
דינר שליט"א** דן בשאלה, מי שנפטר בתשלום חוב ע"י שמיטת
כספים, הרי זה כמו קבלת מתנה, וצריך להפריש ממנו מעשר
כספים, אבל לוה שבא להחזיר חוב לאחר שביעית והמלוה אומר
משמט אני וחזר ואמר הלוח אעפ"כ מתנה אני נותן לך, יל"ע אם
צריך המלוה להפריש מעשר כספים דשמא מכיון שהלוה בא
לשלם החיסרון שנעשה למלוה מחמת זה, אולי אינו חייב לתת האם
הניזק צריך להפריש מעשר כספים, כיון שסו"ס משלמים לו עבור
ההפסד. עכ"ד.

בדרך אמונה ס"ק קסג' כתב, ואל יאמר לו הלוח בחובי אני נותן
לך, ובציון ההלכה מביא את הר"ש ואת קושית התוס' יו"ט ומביא
שמה שכתב המשנה ראשונה צ"ע.

ראיתי מביאים את לשון רש"י בשבת דף קמח' ע"ב שכתב ואם
אמר לו אעפ"כ איני חפץ שישמטו". דהיינו שהלוח לא מתכוין
לומר שנותן במתנה אלא שאינו חפץ שהשביעית תשמט, וצ"ע
שמה מועיל שיאמר הלוח שאינו חפץ שהשביעית תשמט, הרי אם
שביעית משמטת מאליו שזה אפקעתא דמלכא הרי פרע החוב. ואף
לשיטת היראים שזה תלוי באמירת המלוה, כאן הרי מדובר
שהמלוה אמר משמט אני, ומה שייך עכשיו שיאמר הלוח איני חפץ
שישמטו.

עוד יש לעיין, שהרי הרמב"ם כאן בדין השני שלא יאמר שמחזיר לו
בתורת חוב אלא יאמר שזה מתנה, המקור הוא מהסוגיא בגיטין
לז' ע"ב "כשהוא נותן לו אל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר
לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך", מבואר שאי אפשר להחזיר בשם
חוב אלא כמתנה.

בחיזושי רבי נחום פרוצוביץ זצ"ל על גיטין עמוד תל' מביא
את הברייתא כשהוא נותנו אל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא
שלי הן ובמתנה אני נותן לך, ובפשוטו כוונת הברייתא דהלוח צריך
ליתן את המעוה בתורת מתנה בעלמא ולא בתורת פרעון, דגם
לאחר שהמלוה שמט את החוב אכתי אסור לו לקבל את המעוה
בתורת פרעון וכל ההיתר הוא רק כשהלוח נותנם לו במתנה.
ולכאורה אינו מובן מאי טעמא אסור ללוה לפרעו קודם שאמר
משמט אני הא בלא"ה אין זה פרעון החוב אלא מתנה בעלמא
ואטו אסור ללוה ליתן מתנה מלוה.

וביותר יש לעיין לשיטת הר"ש וסיעתו ידעינן מסברא שאסור ללוה
ליקח את החוב, וכל הילפותא היא דלאחר שאמר המלוה פעם אחת
משמט אני יוצא ידי חובת שמיטה, וצ"ע היאך אפ"ל מסברא
דאסור למלוה לקבל את החוב, הא מיירי כשאמר הלוח במתנה
אני נותן לך ומאי טעמא אסור למלוה לקבל הימנו.

וע"ז מבאר ע"פ יסוד דבריו במקום אחר דבשמיטת כספים לא פקע
החוב לגמרי כמחילה, דבכל מחילה פקע החוב לגמרי ולית ליה
למלוה דין ממון ברשות הלוח, משא"כ שמיטת כספים לה הוי
כמחילה, דבאמת בשמיטת כספים לא פקע ממון החוב לגמרי
ואכתי אית ליה למלוה ממון ביד הלוח (ממוני גבד), וכל ענין
השמיטה הוא רק שחלו על החוב דיני שמיטה לענין שהמלוה אינו
יכול לתבעו ושהלוח אין צריך לפרעו.

לפי"ז נראה דמה שאמרו בברייתא כשהוא נותנו אל יאמר בחובי
אני נותן לך אלא שלי הן ובמתנה אני נותן לך אין הכוונה למתנה
בעלמא, דזה ודאי שמעוה אלו הם מעוה החוב אלא דמ"מ מצרכי'
ללוה לומר בפירוש שהוא נותנם לו מעצמו כעין מתנה ולא מחמת
הכרח כעין נגישה. וע"ש עוד.

עוד הוסיף בזה, דהנה בכל פרעון חוב אין צריך שהלוח יקנה את
הממון למלוה, דכל היכא שהלוח אינו מעכב את הממון ממנו הרי
הוא יכול ליטלו ולזכות בו מעצמו בתורת גוביינא ואין צריך

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

שהרויח את החובות, ואפשר דאף המלוה כשמקבל נמי אין לו לחשוב כמתנה שהרויח, לענין מעשר, דכיון שהלוה ראוי לו להחזיר אין לחשוב את החוב כאבוד".

ריבית מאוחרת בהחזרת המעות כשאומר אעפ"כ, ונפק"מ ברוצה ליתן לו יותר.

בארחות רבינו הקהלות יעקב (ח"ג זרעים שביעית עמוד שנד') נשאל בענין משמט אני ואמר הלוה אעפ"כ אם יש בזה חשש ריבית, והשיב מרן **הקהלות יעקב זצוק"ל**, יעויין ביו"ד סימן קעז' סעיף יד' ובביאור הגר"א ז"ל שם ס"ק ל"ה, והכא נמי בהרגע שלפני השקיעה בסוף השביעית אינו חייב כלום וברגע דאח"כ חלה כל ההתחייבות ואין זה אגר נטר כדהוכיחו הפוסקים מהא דמי שפרע מקצת חובו והשליש שטרו ואמר אם לא אפרע לזמן פלוני תן לו שטרו ויגבה כולו עלי' נדרים דכ"ז ע"ב.

גם הטעם דקנס שכתב הריב"ש ז"ל שייך כאן דהא אי לא הגיע זמנו בסוף שביעית ממילא אינו משמט דהו"ל כהלוה לעשר שנים ובע"כ דמייירי שכבר הגיע זמנו ולא פרע ושפיר שייך שהוא מתחייב קנס לא שכר המתנה למלוה אלא קנס ועונש על הלוה עבור שלא עשה כדיון.

בכאיל תערוג על עניני שביעית הביאו מדברי מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל בגדר השמטת כספים, דעת רוב הראשונים שהחוב נשמט מאליו אף קודם שאמר משמט אני דהוי אפקעתא דמלכא, וקשה כיון דמדינא פקע חיובו ואין צריך לשלם לו, א"כ במה שמשלם לו משום שהלוה לו, הרי זה ריבית, שהרי נותן לו ממון במתנה בעבור זה שהלוה לו, וא"כ אמאי שרי ועוד רוח חכמים נוחה הימנו, ובפשוטו צריך לומר דאיסור ריבית היינו מה שמשלם לו תוספת יתר ממה שנתן לו, אבל כשמשלם את הסכום שלוה אין זה מוגדר אגר נטר, ולכן אפילו שעצם החוב נפקע מ"מ מתשלום זה אינו מוגדר כריבית.

ועי' במחנה אפרים (ריבית סימן כ"ז) שהביא דבסברא זו נחלקו הריב"ש ומהרי"ט.

אולם אמר מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל דריבית היא והתורה התירתו (לשון זה איתא בערכין לא' א' גבי בתי ערי חומה) ורצה לומר דכמו דמצינו בדאורייתא שהתורה התירה לפעמים, כך בריבית זו שהוי רק מדברי סופרים ואת זה רבנן התירו.

בקונטרס השביעית משיעורי הגאון ר' בן ציון פלמן זצוק"ל עמוד צו' הביא שבספר דעת משפט הביא בשם הגר"נ קרליץ לתרץ דאין זה ריבית לפי שנותן רק בערד הקרו, והיינו דיש חילוק בין נותן רק בערד הקרו בטר פרעון חוב דבזה אף שאינו חייב מ"מ אין זה ריבית כיון שאינו פורע אגר נטר אלא רק סך הקרו. וביאר שם דבריו שריבית נאסרה רק במקום שהתשלום מתפרש שניתן בגלל אגר נטר, ומשו"ה יש חילוקים בזה שאם נותן סתמא כשאינו מתפרש שהסיבה של הנתנה בגלל אגר נטר אלא בגלל סיבות אחרות אין זה ריבית ומשו"כ אם נותן רק הקרו מפני שחפץ שיהא

בקיצור הלכות שמיטת כספים ופרוזבול עמוד 12 כתב להסתפק בכה"ג שאין הלוה רוצה לקיים רוח חכמים ואינו מחזיר את החוב האם צריך לתת ממנו מעשר כספים דהרי הרויח ממון או שמא כיון דכעת לא קיבל ממון בעין אין צריך ליתן מעשר.

במשנת הגרי"ש על שביעית הביאו דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל עמוד קמט', מי שלא עשה פרוזבול וכשבא הלוה להחזיר את החוב אמר משמט אני, ואמר הלוה אעפ"כ, צריך המלוה לתת מעשר כספים על כסף זה.

בספר מועדי הגר"ח ח"ב עמוד שצה' מביא ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, לא עשה פרוזבול ובא הלוה לשלם החוב ולא אמר משמט אני והלוה שילם לו אם צריך ליתן ע"ז מעשר כספים, והשיב, צריך להחזיר.

והביא בהערה **שבספר אורח צדקה פ"ט סי' י"ז** כתב שאין צריך ליתן מעשר, ובשו"ת **שבט הקהתי ח"ו סימן שלז'** כתב שצריך לעשר.

בספר שיח התורה ח"ב עמוד נ"ח, מביא ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, מי שהיה חייב חוב לחבירו ונשמט ע"י שביעית האם אותו הלוה צריך להפריש מעשר כספים מאותו החוב שנשמט בשביעית דהוי כזכה במתנה בשיעור החוב, והשיב, ממתנות אין נוהגין לתת מעשר כמ"כ האחרונים, וכ"ש מזה.

עוד שאל, מי שנשמט חובו והלוה אמר אעפ"כ ושילם אחר שביעית, האם המלוה צריך להפריש מעשר כספים על מה שקיבל החוב. והשיב, לכאף צריך.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול פרק ד' אות יב' כתב ששמע מרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, לפי שנתבאר שקבלת הכסף ע"י המלוה היא כקבלת מתנה ולא פרעון חוב, יפריש המלוה מהכסף מעשר כספים.

באהלי שביעית גיליון 44 עמוד כד' הביאו שנשאל רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל למה שנשמט חובו בשמיטה האם צריך להפריש מעשר כספים, כמי שקיבל מתנה בסך חובו, והשיב, לא.

עוד הביאו שנשאל, מלוה שאמר ללוה משמט אני ואמר לו למה אעפ"כ ובמתנה אני נותן לך, האם צריך המלוה להפריש מהמעות שמקבל מעשר כספים, האם י"ל דמאחר שהדין הוא שמסבב עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתם לך, ולשיטת רש"י יכול לכופו על כך, ובציון ההלכה פ"ט מהל' שמיטה ויובל ס"ק שפ' הביא מהש"ך חו"מ סימן ס"ז סק"א בשם הב"ח דמיקל כרש"י הרי זה זריז ונשכר, אך כ' דאבל הרבה ראשונים חולקים, האם אפשר להקל דאין זה כמתנה ואין חייב במעשר כספים, והשיב, לכאורה צריך ליתן מעשר.

ראיתי מביאים מה שכתב בספר חידושים וביאורים על שביעית פ"י מ"ח בתוך הדברים כתב "ואף מי ששונא מתנות יש לו לקבל, וכדחזינו בגיטין שם, דרבה הקפיד על אב"מ שלא אמר אעפ"כ. ונראה דהלוה אין צריך להפריש מעשר כספים מן החובות שהוא מחזיר לאחר שמיטה, דאע"ג דצריך שיאמר במתנה אני נותן כדאמר בגיטין שם, מ"מ כיון שכן ראוי לעשות, לא שייך לחשוב

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

עוד הביאו שם מכתב חזרה מרבינו זצוק"ל לגיסו שכתב
"ולעצם הקושיא יש לומר כיון דרבית מאוחרת דרבנן לא גזרו כאן,
כיון דרוח חכמים נחה מהמשיב שלא תנעול דלת בפני לוי".

באהלי שביעית גליון 44 עמוד כד' הביאו שנשאל רבינו
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, לוח שבא לפרוע חובו ואמר לו המלוה
משמט אני, וחזר הלוה ואמר לו אעפ"כ ובמתנה אני נותן לך,
והוסיף על הפרעון יותר מן החוב, האם יש בזה משום רבית
מאוחרת, דמאחר שמתנה היא אפשר דלא שייך ריבית, ואף אמנם
לשיט היראים יש לדון בו משום ריבית, מ"מ הלא רוב הפוסקים
חולקים ע"ז וס"ל דהחוב נשמט מאליו. והשיב, מחזי כריבית.

בכרם אליעזר על שביעית סימן ב' האריך בסימן שלם אם יש
איסור ריבית אם מוסיף ליתן לו יותר מסכום ההלוואה, או שמא
כיון שנפקע החוב הרי אין כאן הלוואה ולא שייך ריבית. ועיקר
הנידון, א, אם שייך איסור ריבית בחוב שא ניתן להתבע, בנותן הכל
לשם מתנה הן הקרן והן הרבית אם יש בזה איסור. ובהשקפה
ראשונה נראה כי אין בזה איסור ריבית שהרי אינו מחוייב לו כלל
ואין ריבית ללא הלוואה, ולכאורה אין בזה חילוק גם בין שיטת
היראים לשאר הראשונים כי אף לשיטת היראים סו"ס לאחר
שאמר משמט אני, כבר נפקע החוב לגמרי, ומ"מ יש לדון כי סו"ס
הלוה נותן לו את כל התשלום עם הריבית עקב ההלוואה.

ודיבר עם הגאון ר' משה שאול קליין שליט"א בענין זה והיתה
דעתו נוטה שיש בזה איסור ריבית כיון דסו"ס הוא נותן מעות אלו
עבור החוב, ואף שאינו חייב כלל בפרעון חוב זה, ולכן נראה כי אכן
אין בזה איסור ריבית מן התורה, מכל מקום מסברא מתסברא
שאסור עכ"פ מדרבנן. וע"ש עוד בכל הסימן.

ובעמוד רסט' מביא תשובת המשנת יוסף בענין, וז"ל "תנן
בשביעית המחזיר חוב בשביעית אומר לו משמט אני ואם אמר לו
אעפ"כ יקבל ממנו וכו'. ומובא בגמ' ונפסק ברמב"ם ובשו"ע
ומסתפק כת"ד אם פרעון זה נחשב פרעון חוב וכשפורע לו רי זה
בתורת פרעון חוב, או שמא נפקע ומה שנותן לו הוא בתורת מתנה
ונפק"מ לדינא אם א"ל משמט אני ואמר לו אעפ"כ, ופורע חובו
אחר שביעית ומוסיף על החוב, אם נאמר שפקע החוב אין כאן
הלוואה ולא שייך איסור ריבית, או דלמא הכל נותן לו בתורת
מתנה, הן הקרן הן הריבית.

בגמ' גיטין לז: מפורש שאומר הלוה למלוה אעפ"כ ובמתנה אני
נותן לך, וכ"פ הרמב"ם כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח
חכמים נוחה ממנו, וצריך המחזיר לומר למלוה משמט אני וכבר
נפטר ממני, א"ל אעפ"כ וכו'.

אבל בכל זאת נלענ"ד שאסור להוסיף, ראשית דמחזי כריבית
ותשתכח תורת ריבית, דסוף סוף אינה מתנה גמורה, וא"כ כל לווה
יאמר למלוה איני פורע לך ריבית אלא רק במתנה אני נותן לך.
ובגמ' גיטין שם שאם לא נתן לו, יכול לכופו עד שיאמר לו אעפ"כ.
וכו'.

וביאורן של דברים ביארנו בס"ד במשנת יוסף (על מסכת שביעית
בהוספות לעמוד קסח') די ש להבין איזו נתינה היא זו, שיכול המלוה

רוח חכמים נוחה הימנו בודאי אין שייך לפרש מעשיו שנותן בגל
אגר נטר.

עוד הביאו שהגר"צ פלמן זצוק"ל רצה לתרץ, עפ"י מה שכתב
באילת השחר בגיטין ל"ז ב' שאם הלוה משלם לאחר שביעית אין
זה נתינת מתנה בעלמא אלא חשיב פורע חובו ומקיים בזה מצות
פירעון חוב, ומה שאמרו שם שהלוה צריך לומר במתנה אני נותן
לך היינו לשלול שאינו חובה אלא נותן מרצונו הטוב, ולשון מתנה
יכול לשלול משמעות חובה ולא דוקא לשלול משמעו הלוואה,
ובחידושי ר' נחום על גיטין דף לז' ב' אות קיב' הוכיח כהיסוד הזה,
לפי"ז לא שייכא דבר זה לריבית, כיון שנותן לו בתורת פרעון ולא
בתורת מתנה, אבל בגוונא שנותן לו תוספת דמים חשיב ריבית
גמורה.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול פרק
ד' אות ט' מביא בשם הגר"צ קרליץ זצוק"ל, כשבא הלוה
להחזיר הכסף במתנה, לא יוסיף על סך החוב, שהרי זו ריבית
מאוחרת אע"פ שנקבע החוב.

ובהערה כתב לדון גם כשמחזיר בדיוק כסד החוב מדוע אין בזה
משום רבית מאוחרת שהרי נותן לו עכשיו מתנה משום שהלוהו
קודם לכן, ולדעת המנחת שלמה בלא"ה הוי רבית, דלדעתו הפרעון
אנו מתנה אלא פריעת חוב.

באהלי שביעית גליון 44 עמוד א' הביאו מכתב ששלח רבינו
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל לגיסו הגאון ר' אלחנן ברלין, וז"ל
נקשיתי למה המחזיר חוב שעברה שביעית מותר לקבל, הרי ברור
שלולי ההלוואה לא ה' נותן לו, ולמה לא מקרי רבית מאוחרת, עי'
יו"ד סימן קס' סוף ו' ז', ואטו משום שהתורה הפקיעה החוב יהא
מותר לו ליטול רבית עלי', הרי זה דומה למי שמחל לחבירו החוב,
וכי משום זה יכול לקחת ריבית וצ"ע.

והביאו שם מכתב תשובה מניסו אל רבינו זצוק"ל "ומה
שכתב כת"ר להקשות למה מותר לקבל חוב מהמחזיר אחרי
שביעית ולמה לא יהי' ריבית, הנה בעצם השאלה היכא דאחד מחל
ההלוואה והוא נותן לו דמי ההלוואה, אם יהיה ריבית או לא, עודלא
עיינתי, אך כאן שנא ושנא לא מיבעיא לשיטת היראים דכל דין
שמיטת כספים הוא רק שאין רשות למלוה לתבוע אבל על הלוה
מוטל חוב גמור להחזיר ההלוואה, פשיטא דלא קשה מידי דהרי הוא
מחזיר לו בתורת הלוואה ולא בתורת מתנה, ואף דהלשון ק"ק דהרי
איתא דצ"ל לו במתנה אני נותן לך.

אך אפילו אי נימא דשביעית משמט דאין צריך להחזיר לו, אבל
אם אמר לו משמט אני הרי לשיטת רש"י יכול לכופו אותו בכל מידי
שיחזיר לו החוב הרי גם פשיטא דהוי חזרת הלוואה ולא סתם מתנה,
דלמתנה אין יכול לכופו אותו ליתן לו, ורק לשיטת הרא"ש וסיעתו
דס"ל דאינו יכול לכופו אותו יש לעיין אם כשהוא מחזיר לו זה הוי
ממש מתנה או פרעון הלוואה, ונפ"מ אם יחזיר לו בקרקע, אם יוכלו
בע"ח אחרים שהם מוקדמים להחזרת החוב ומאוחרים להלוואה,
לתבוע מהמלוה הקרקע. ושמעתי שכבר חקרו בזה האחרונים, ואי
נימא דלשיטתם הוי סתם מתנה אז זה תלוי בשאלתו וצ"ע ג בזה".

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

אלול תשפ"ב
גליון 80

אך מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל אמר, דשפיר דמי, כיון שאינו יקח זאת בתור גוביינא אלא בתור הלוואה ורצון שניהם שלא יפרע החוב ע"י אפוכי מטרתא לפיכך חשיב כב' הלוואות.

הלכה כט.

אם המלוה יכול לכפות הלוח להחזיר לו החוב. כתב הרמב"ם "החזיר לו חובו ולא אמר לו כן מסבב עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתם לך ואם לא אמר לא יקבל ממנו אלא יטול מעותיו וילך לו".

המקור של דברי הרמב"ם הוא מהסוגיא בגיטין לז' ע"ב, ויש שם מחלוקת ראשונים בביאור הסוגיא ונראה מעט בס"ד.

אמרו בגמרא "המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו שנאמר וזה דבר השמיטה. אמר רבה ותלי' לי' עד דאמר הכי. איתיביה אביי כשהוא נותן לו אל יאמר בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך, אמר ליה תלי ליה עד דאמר הכי".

שיטת רש"י בד"ה אם היה רוצה לחזור בו יתלנו על עץ אם גברה ידו עד דיאמר ליה אעפ"כ. שאם המלוה רואה שאחרי שהוא מצידו אמר משמט אני הלוח לא חוזר ואומר אעפ"כ אלא הולך בלי לשלם לו המעות, יכול המלוה לכפותו על עץ ולהטריח את הלוח עד שיאמר לו אעפ"כ אני מוכן לשלם וכך יחזיר לו בחזרה המעות. וע"ז הקשה אביי שבברייתא מבואר שצריך להחזיר המעות בתורת מתנה ואם כופים אותו להחזיר המעות אין זה מתנה, וע"ז רבא תירץ שעדיין יכול לכפותו לומר אעפ"כ ויחשב כמתנה ואין בזה לא יגוש, דלא בבי"ד תבע ממנו ולא משום חוב.

והקשו הראשונים דא"כ לפי רש"י התבטל תורת שמיטת כספים, ולכן פירשו כפירוש הערוך שתלוח עיניו בו וידיו פשוטות לקבל עד שיתבייש ויסכים לשלם, ועין שהבאנו לעיל בהלכה כח', שמותר למלוה לומר משמט אני ולפשוט ידו לקבל בחזרה המעות.

ומביאים עוד פירוש של הראב"ד ובעל התרומות שתולה היינו לשון ממתין שהכוונה למלוה, שבשעה שהלווה בא להחזיר המעות לא יקבלם המלוה מיד אלא תולה לפניו כאילו רוצה להחזיר ללוה במצות השמיטה כדי שלא יראה שלא גמר בלו להשמיט עד שיאמר הלוח שבמתנה נותנם לו ואז מותר ליטלם.

ברדב"ז על הרמב"ם נראה שהשתפק האם הרמב"ם מודה לדין תלייה או לא. שבהלכה כח' בתוך דבריו מביא את הגמ' בגיטין "אמר רבה ותלי ליה עד דאמר הכי" וכתב הרדב"ז "והשמיט רבינו דבר זה לפי שאין כח ביד כל אדם לתלות את חבירו עד שיאמר כן ותו דסתמא דמילתא כיון שהוא רוצה לפרוע חובו בלא תלייה ובלא כפייה יאמר כן. ואח"כ מאריך בהלכה כט' על הלשון "ואם לא אמר כן מסבב עמו בדברים", שכתב הרדב"ז "ואפשר שזהו פי' ותלי ליה עד דאמר הכי דלאו תלייה ממש אלא יסבב עמו בדברים עד שיאמר כן.

לגרום למתנה זו, וצ"ל דפרעון חוב פירושו שמחזיר למלוה כסף ששייך למלוה, אבל כאן הגם שהכסף כבר לא שייך למלוה, כי התורה הפקיעתו, מ"מ רוצה הווה להחזיר מה שלקח מהמלוה כי ממנו לקח ואליו הוא מחזיר, ויש לו דמיון להשבת אבידה, וזה אבד ממנו החוב ע"י השמיטה והלווה בא להחזיר לו שלא בדרך פרעון, א"כ הרי זה כעין מחייב עצמו במה שלא חייבתו התורה להחזיר, וא"כ כיון שדומה לפרעון חוב, דסו"ס אין נותן לו דורון דרשה כמי שנותן לחתונה, אלא פורע לו מה שהיה שייך לו, א"כ כיון שנוגע לחשש ריבית אין להוסיף לו".

להחזיר החוב אחרי שמיטה למודר הנאה.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שיטת כספים ופרוזבול פרק ד' אות יא' כתב, כשבא הלוח להחזיר הכסף במתנה יקבלנו המלוה ממנו גם אם גדר עצמו שלא לקבל מתנות על פי מה שנאמר ושונא מתנות יחיה, אלא א"כ הוא מודר הנאה ממנו, וע"ש בהערה.

בקיצור דיני שביעית (חלופסקי עמוד רח') מביא ששאל **לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל**, האם מותר ללווה לפרוע חובו אחרי שביעית כשהמלווה מודר הנאה ממנו. וכיון דקי"ל בשו"ע דלא יאמר לו בחובי אני נותן אלא בתורת מתנה נמצא מהנהו ואף להני שיטות דיכל לומר בתורת פירעון יעו"ל משנה ראשונה פ"י מ"ח מ"מ כיון דאין מחויב לתת נמצא מהנהו וצ"ב להלכה. והשיב, לכא' אסור.

עוד מביא בעמוד רי' ששאל, המחזיר חוב בשביעית אומר לו משמט אני וכו' אי יש בזה משום שונא מתנות יחיה. והשיב, כיון שיש ענין החזיר אין בזה קפידא.

שניים שהלוו זה לזה, אם מקיימים בכך מצות שמיטת כספים.

בכאיל תערוג על עניני שביעית הביאו שידוע מה שכתב בבן איש חי (שנה ראשונה כי תבוא אות כז'), הנה יש מתחסדים, אחר שכותב הפרוזבול מלוה לחבירו סף מה, עשרה גרוש או פחות או יותר, ועל זה הסך לא יחול הפרוזבול כיון שהלווה אחר זמן הפרוזבול, ואז אחר ראש השנה כשיביא לו חבירו המעות לפרעו יאמר משמט אני ולא יקבלם ממנו, וכו'".

עוד הביאו מעשה בראובן שהלוה לשמעון פרוטה וקבע עמו שזמן הפרעון יחול בערב ראש השנה, ומיד כשקיבל שמעון הפרוטה הלוח אותה לראובן באופן הנ"ל, כדי שגם הוא יקיים מצוות שמיטת ספים. ודנו התלמידי חכמים אם כה"ג קיימו ראובן ושמעון דינא דהשמטת כספים, דאפשר דכיון שכל אחד חייב לחבירו פרוטה א"כ אפוכי מטרתא למה לי, ותו נפקע החוב משניהם מיד, וכמו שאמרו בכתובות קי' ע"א שניים שהוציאו שטר חוב זה על זה אז אם שניהם הוא עידיית ועידיית בינונית ובינונית וכו' לכו"ע הפוכי מטרתא למה לי הוא.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

אלול תשפ"ב
גליון 80

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

לאנס ע"ס בהכאות וכדומה, אבל גם הם יודו דעובר על דעת חכמים. דמפירוש רש"י נשמע להרמב"ם והרא"ש דבזה לא מצינו שיפלו.

בחידושי רבי נחום פרצוביץ זצוק"ל על גיטין הביא את שיטת רש"י ואת קושית הרא"ש ותירוץ התוס' רי"ד, ועומד על דברי רש"י היאך מצי המלוה לכופ את הלוח לומר אעפ"כ וליתן לו המעות במתנה, הא מאחר שפקע החוב הרי זה גזילה גמורה, דהלוה לית ליה גמירות דעת להקנות את הממון ותלויה ויהיב לאו כלום הוא. ואפילו אם נדחוק דבנידון דידן שהמלוה הלוהו מתחילה הרי זה עדיף מכל תלויה ויהיב ושפיר אמרינן דאגב אונסא גמר ומקני, אכתי תקשי היאך שרי לעשות כן לכתחילה הא המלוה קעבר בלא דלא תחמוד דהוא כופה את הלוח ליתן לו מממונו.

וכן הקשה על על הרא"ש שהקשה על רש"י רק דא"כ בטלת תורת שמיטת כספים ומשמע מדבריו דמצד דיני ממונות שפיר לעשות כן אלא שהקשה דמסתבר שהתורה אסרה לעשות כן מצד הלכות שביעית דאל"כ בטלת תורת שביעית.

ולכן כתב בחידוש רבי נחום לבאר דנתבאר בדבריו במקום אחר דשמיטת כספים לא הוי כמחילה ולא פקע החוב לגמרי דעצם ממון החוב קיים כבתחילה אלא שחלו עליו דיני שמיטה לענין דהמלוה אינו יכול לתבעו, ולענין שהלוה אין צריך לפורעו. ורצה לחדש דהנה במנחת חינוך מצוה תעז' נקט כדבר פשוט דמלוה שתפס חוב שעברה עליו שביעית הרי הוא עובר גם בלא תגזול, דכיון שפקע החוב אין כאן גביית חוב כלל וה"ל גזילה גמורה. ורוצה רבי נחום אולי לחלוק דכיון שעצם החוב קיים ואכתי אית ליה למלוה ממון ברשות הלוח יתכן דמהני תפיסתו לגבות את החוב ואין כאן גזילה כלל וכל האיסור בזה הוא רק מכח הלאו דלא יגוש.

ולפי"ז כתב לישב דעת רש"י דלאחר שאמר משמט אני מותר לו לכופ את הלוח לשלם לו את החוב ולומר לו במתנה אני נותן לך, דכיון שנתבאר דאין כוונת הגמרא למתנה בעלמא אלא לפרעון חוב בדרך מתנה א"כ אין זה כתלויה ויהיב דהרי המלוה אית ליה ממון ברשות הלוח ועיקר הכפייה הוא להחזיר לו את שלו.

ומהאי טעמא נראה דהמלוה אינו עובר בלאו דלא תחמוד, דכיון דעצם ממון החוב שייך למלוה א"כ שלו הוא חומד ואין זה לקיחת ממון של אחרים. וכל זה כשהלוה בא מעצמו לשלם והמלוה אומר לו משמט אני שכבר נתקימה מצות השביעית.

במנחת שלמה עמוד רעו' בד"ה ומ"מ נראה כתב בדבריו, שנראה ברור שאין זה ממש מתנה גמורה אלא יש עליו עוד קצת חוב לשלם, שהרי דעת רש"י בגיטין דמצי המלוה למיתלי ליה להלוה עד שיאמר אעפ"כ, ואם מתנה גמורה היא הרי קי"ל דתלויה ויהיבלאו כלום הוא. ואף אם נאמר דשאני הכא דכיון דרוח חכמים נוחה הימנו הו"ל כמצוה לשמוע דברים חכמים, מ"מ הא זה גופא דמצי לכפותו טעמא בעי איזה זכות יש לו ע"כ ולא מצינו דילפי לה מקרא וע"כ דלא פקע החוב מכל וכל.

ונראה דגם מה שהצריכתו התורה לומר משמט אני, הרי זה סימן לדבר שעדין יש קצת חוב על הלוח לשלם לו, וע"ש עוד.

הכסף משנה כתב שדברי הרמב"ם במה שכתב בגמ' ותלי ליה עד שיאמר לו אעפ"כ שלא כפירוש רש"י אלא קרוב לפירוש הערוך.

במהר"י קורקוס הביא בתחילה את פירוש רש"י שיתלנו בעץ אם גברה ידו עד שיאמר לו אעפ"כ אבל בערוך פירש שתולה עיניו בו כאילו עושה לקבל עד שיתבייש ויאמר לו כן והוא קרוב לדברי רבינו.

מביאים שהב"ח בחו"מ סימן סז' ס"ק לו' כתב ליישב דעת רש"י שאין כאן ביטול מצות שביעית כיון שהמלוה כבר אמר משמט אני וכבר קיים מצות שביעית, אבל אין הכא נמי אם הלוח לכתחילה לא בא לשלם אפשר למלוה לכופו לשלם.

החתם סופר מבאר שיטת רש"י שהלוה אומר אעפ"כ ואח"כ התחרט וחזר בו ורק אז יכול המלוה לתלותו על עץ ולכפות עוד.

בהערות למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל על גיטין עמוד קמז' הביא מה שכתב הב"ח בחו"מ סוף סימן סז' שמיישב את שיטת רש"י דיש ב' אופנים במצוות שמיטת כספים, א, אם לא החזיר את החוב אז יש דין להפקיע ולשמט את החוב, וע"ז ודאי שאינו יכול לכופו לומר אעפ"כ ולהחזיר את החוב וכמו שהקשה הרא"ש דא"כ בטלת תורת שמיטה, אבל יש אופן ב' דהיינו שכשבר החזיר לו החוב מרצונו, מ"מ מצד מצות השמיטה יש דין על המלוה לומר משמט אני ובהו עצמו מקיים את מצות השמיטה שנאמר וזה דבר השמיטה, ובכה"ג יכול המלוה לכפות את הלוח ולומר אעפ"כ דלמה שיתול את מעותיו חזרה, הרי החזיר מרצונו ועליו לומר אעפ"כ וע"ז יכל לכופו. (שאין כאן הפקע על הממון). וסיים הגר"ש זצוק"ל, שברש"י לא משמע כן. וע"ש מה שהביא ביאור דברי הראב"ד בסוגיא שם.

בשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב סימן טו' עמוד רכ') בענין מי ששכח לעשות פרוזבול והלוה לא רוצה לפרוע, הביא בתוך דבריו ראשית צריך לידע דאף להסוברים דהשמטת כספים הוא מדאורייתא, הא מפורש בסוף שביעית המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נחה הימנו, ומשמע דאם אינו מחזיר הוא עול מצידו, דהא בגיטין דף ל"ז ע"ב הקפיד רבה על אבא בר מרתא דלא אמר לו אעפ"כ, ואם הוא רק דבר טוב כשמחזיר החוב אבל לא מעשה עולה, לא היה לרבה להקפיד עליו, וכן ממה דאמר רבה שם ותלי ליה עד דאמר הכי, ואם לא היה עולה מצד הלוח איך אפשר להתיר להכותו שהוא לאו דלא יוסיף, וגם איך היה מועיל לפירוש"י דהוא תליה על עץ ממש דהא לא יקנה כלל דהוי תלויה ויהיב, ורק אם הוא חיוב מדברי חכמים אף רק חיוב להחשיבו לעושה עולה היה מועיל להקנות משום דמצוה לשמוע דברי חכמים וכו', אבל אם רק יש מעלה בחזרתו ולא עולה כשלא יחזיר ודאי לא היה נחשב כזבין דהא לא אמרו לו חכמים שיש עליו מצוה להחזיר ולכן ברור שהוא מצוה על הלוח להחזיר וכשלא יחזיר הוא עובר על דעת חכמים, ואף הרמב"ם שמפרש שרק מסבב בדברים, הא כתב הרדב"ז דלא פליג ורק שהוא דבר רחוק במציאות שיוכל לעשות כן, ואף אם נפרש שפליג כדמשמע מהכסף משנה וכדסובר הרא"ש בגיטין כלומר שיהיו עיניו תלויות עד שיאמר כן, הוא רק שלא התירו

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה כח - כט.

חכמים ופירש רש"י ואית לן לאחזוקה בחזקת מקיים מצוה וגמר בלבו לקיים דברי חכמים.

ומכל מקום למדנו מרש"י ג' דברים, א' דוקא אם כבר הביא לידו המעות ורוצה עתה לחזור בו אמרינן שיכול לכפותו אבל אם לא הביא המעות אין יכול לכפותו, שהרי רש"י כתב אם בא לחזור בו. ב, דוקא הוא עצמו יכול לכפותו אם יש כח בידו אבל לא עי"ד בי"ד. שהרי רש"י כתב ואין כאן משום לא יגוש שהרי לא בבי דינא קתבע לה. ג, שלא יתבע לשם חוב אלא שיתן לו מתנה וכדמסיים רש"י שלא משום חוב. ומבואר שבבי"ד אין יכול לכופו אפילו בתורת מתנה דמחזי דתובע משום חובו, ורק הוא עצמו מותר כיון שאין תובעו בבי"ד וגם אין תובעו משום החוב וגם כבר בא להחזיר לו אלא שרוצה לחזור בו.

והעיר דצ"ע מה מהני מה שהחזיר לו הרי היה סבור שמדינא צריך להחזיר לו, ואפשר כוונת רש"י שכבר אמר אעפ"כ ומ"מ יכול לחזור בו כל זמן שהשני לא זכה בו ולכן יכול לכופו שיחזור ויאמר אעפ"כ. ובזה מיישב קושית הראשונים על רש"י דא"כ בטלת מצות שמיטה.

וסיים שמ"מ רוב הראשונים חולקים על רש"י ומפרשים כפירוש רבינו דרק לרמז לו מותר אבל לא לכופו.

לדינא כתב בדרך אמונה בס"ק קסה' מסבב עמו בדברים שיכול לומר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל, וכן יכול לספר לאחרים והם ילכו לומר לו שיאמר אעפ"כ, ומשמע שהוא בעצמו אסור לו לומר לו שיאמר אעפ"כ, ורק לרמז לו מותר, ויש אומרים שיכול לכופו שיאמר אעפ"כ אבל הרבה ראשונים חולקים ע"י.

בציון ההלכה ס"ק שפ' מביא בשם הש"ך בחו"מ סימן סז' ס"ק יא' שכתב בשם הב"ח דהמיקל כרש"י הרי זה זריז ונשכר, אבל הרבה ראשונים חולקים.

משמט אני ומנהל בנק שאומר אעפ"כ.

בחוט שני עמוד תמד כתב להסתפק באדם שהבנק חייב לו כסף לאחר שעשה פרוזבול אי מהני שיבוא למנהל הבנק ויאמר לו משמט אני והמנהל יאמר לו אעפ"כ, דאפשר דכיון דאין מנהל הבנק בעלים על כספי הבנק ואין לו סמכות לתת מתנות מכספי הבנק לא מהני שיאמר אעפ"כ, מ"מ נראה דמהני כיון שמנהל הבנק מופקד מטעם הבנק לעשות הטוב והישר ביחס ללקוחות של הבנק וגם יש לבנק ענין בזה, א"כ שפיר יש בסמכותו לומר אעפ"כ מאחר שזהו דרך הישר שהוא ממונה על כך.

ובהמשך דבריו הביא את דברי הב"ח בדעת רש"י דשאני הכא שכבר בא הלוח מעצמו לפרוע, ורק בכה"ג שרי לכפותו וא"כ לא בטלה שמיטה דעדיין היאקיימת במי שלא בא מעצמו לפרוע.

וכתב המנחת שלמה שלפי"ז יש חידוש גדול דגם לדעת רש"י אם הלוח בא אך לא הביא עמו את כסף הפרעון, רק אדרבה אומר להמלוה שאין לו לפרוע ומבקשו ומר משמט אני, בכה"ג דשפיר חייב המלוה לומר כן, ותו יתכן דלא מצי לכפותו וגם הלוח אינו צריך לומר אח"כ אעפ"כ וצ"ע.

באילת השחר בגיטין במהדורה החדשה עמוד שצ"ז הביא את קושית הרא"ש שלא הקשה דהוא גזלן ככל תליוהו ויהיב, וע"כ צריך לומר דאינו מחויב לשלם אחרי שמיטה מ"מ לא פקע החוב ואינו גזלן. אלא דקשה להרא"ש על רש"י דא"כ נתבטל דין שמיטה, ולכן כתב ששיטת רש"י דסובר דבאמת באומר משמט אני כבר נתקיים דין שמיטה אלא דאם יתבע שוב עובר על מצות שמיטה, אלא דתביעה היינו בבי"ד ובלי הבי"ד אין זה תביעה, וכיון שמכריחו עד שישלם שפיר מיקרי תשלום החוב. אמנם לתפוס מהלוח אינו יכול, דהתפיסה היא ג"כ גובינא וע"י יש איסור דלא יגוש, וכיון דכשמחזיר אין זה גזל אלא החזרת חובו, דהשמיטה לא ביטלה את החוב לגמרי, ולזה ס"ל לרש"י דשלא בבי"ד יכול להכריחו ולא יקרא גזלן ומצד מצות שמיטה אין כאן חסרון כיון דאמר משמט אני אלא דמכריחו חוץ לבי"ד, ורק כשנוגשו בבי"ד או שתופס ממנו דזהו דרך גובינא של חוב זה אסור משום מצות שמיטה, אבל לעשות פעולה שיתן לו מתנה דאם לא היה חייב לו זה ה' גזל וחמס, כאן זה מותר, דכל האיסור לגבותו כמו חוב, אבל כאן דבאמת יש חוב אע"פ שאינו מחוייב ועי"ד בי"ד אסור לגבות, מ"מ לענין זה נשאר בו זכות דיכול לכופו שישלם לו, והרא"ש דחולק היינו דס"ל דגם להכריחו לשלם לא מחמת חובו מקרי דגובה חובו ואינו מותר רק לחכות שיתן מעצמו, אבל גם להרא"ש הפשט משום דנשאר בו איזה דין חוב, דאחרת מה הענין לתת מתנות אם זה מתנה ממש, אלא דכשנותן לו המתנה הו"ל מתנה שבאה מחמת חוב שנשאר אלא שאינו חייב להחזירו.

בחוט שני עמוד תמד' כתב בתחילה צריך שיחזיר לו החוב ורק אז מהני לומר משמט אני כדי שיקויים ע"י דין ההשמטה, ואח"כ מותר לסבב בדברים עד שיאמר קחם במתנה. אבל אם לא החזיר לו כלל לא יהי דחובו הוא תובע, ואף אם יאמר לו חובי שיש אצלך משמט אני אבל תן לי מתנה לא מהני, דזה לא מקרי דהשמיט אלא חובו הוא תובע.

בדרך אמונה בביאור ההלכה בד"ה מסבב עמו בדברים מאריך בגמ' בגיטין ובדעת רש"י והקשה גם דהא קי"ל תליוהו ויהיב לא מהני ויש לומר דתליוהו וזבין זבינה זבינא משום דאייר דמקבל מעות אמרינן דגמר ומקנה אבל תליוהו ויהיב אין שום סיבה שיאמר להקנות וכל זה בשאר מתנות, אבל כאן שיחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו ויש מצות חכמים שיחזיר, אמרינן דאגב אונסיה גמר ומקנה כרצון חכמים וכדאמרינן בקידושין נ' א' שאני התם משום דמצוה לשמוע דברי